

INVENTERING AV SANDÖDLA SAMT POTENTIELLA LIVSMILJÖER FÖR SANDÖDLA PÅ FASTIGHETEN BORGHOLM STORA RÖR 2:1

BAKGRUND

Borgholms kommun vill detaljplanera ett område vid Stora Rör, ca 17 kilometer söder om Borgholm (fastigheten Stora Rör 2:1, Figur 1), för bygge av bostäder. Då det förekommer observationer i Artportalen av sandödla (*Lacerta agilis*) i området har WSP utfört en sandödleinventering inklusive en kartläggning av potentiella livsmiljöer för arten inom och omkring planområdet.

Figur 1. Inventeringsområdet/planområdet vid Stora Rör

KORT OM SANDÖDLAN

Sandödlan (*Lacerta agilis*) är fridlyst i hela landet enligt 4a § artskyddsförordningen (2007:845). Detta innebär att det är förbjudet att avsiktligt skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats. Den är också rödlistad som sårbar (VU) och hotas främst av igenväxning av lämpliga livsmiljöer (SLU Artdatabanken u.å.).

Sandödlan behöver varma miljöer med partier av öppen sand för sin fortplantning. Åtgärdsprogrammet för sandödla (Naturvårdsverket 2015) nämner sand- och grustäcker som en mycket viktig biotoptyp för arten, med uppskattningsvis 30–35 % av befintliga lokaler i denna typ av miljö. I Kalmar län gjordes en inventering av sandödla under 2005 och arten hittades då biotoptyperna i sand- och grustäcker, skjutbanor, brynmiljöer i

kulturmark, kraftledningsgator, betesmarker, sjö- och kuststrandkanter, småvägkanter, järnvägsvallar, gräs/örtrika tomtmiljöer och hållmarker (Lydänge 2005). Även öppen sandtallskog och ljungrika marker är vanliga miljöer (Naturvårdsverket 2015). I en mosaikartad miljö med öppna ytor, kantzoner och en rik ljung- eller örtvegetation har ödlan möjlighet att söka skydd, föda och värmereglering. Liggande trädstammar, torra grenar och rishögar är också viktiga inslag. Födan utgörs av insekter och spindeldjur.

Äggen läggs på ca 5–7 centimeters djup i välexponerade, vanligtvis sandiga miljöer (SLU Artdatabanken u.å.). Vid normal väderlek sker äggläggningen i slutet av maj – juni, men kan vid kallt väder förskjutas till juli. Äggen kläcks vanligen i augusti. Vuxna sandödlor är normalt sett mycket stationära, och kan ha ett hemområde på mellan 85 – 2000 m². Sandödlans övervintring sker vanligtvis i håligheter eller nedgrävd i marken (Naturvårdsverket 2015).

FÖRARBETE

Tidigare fynd

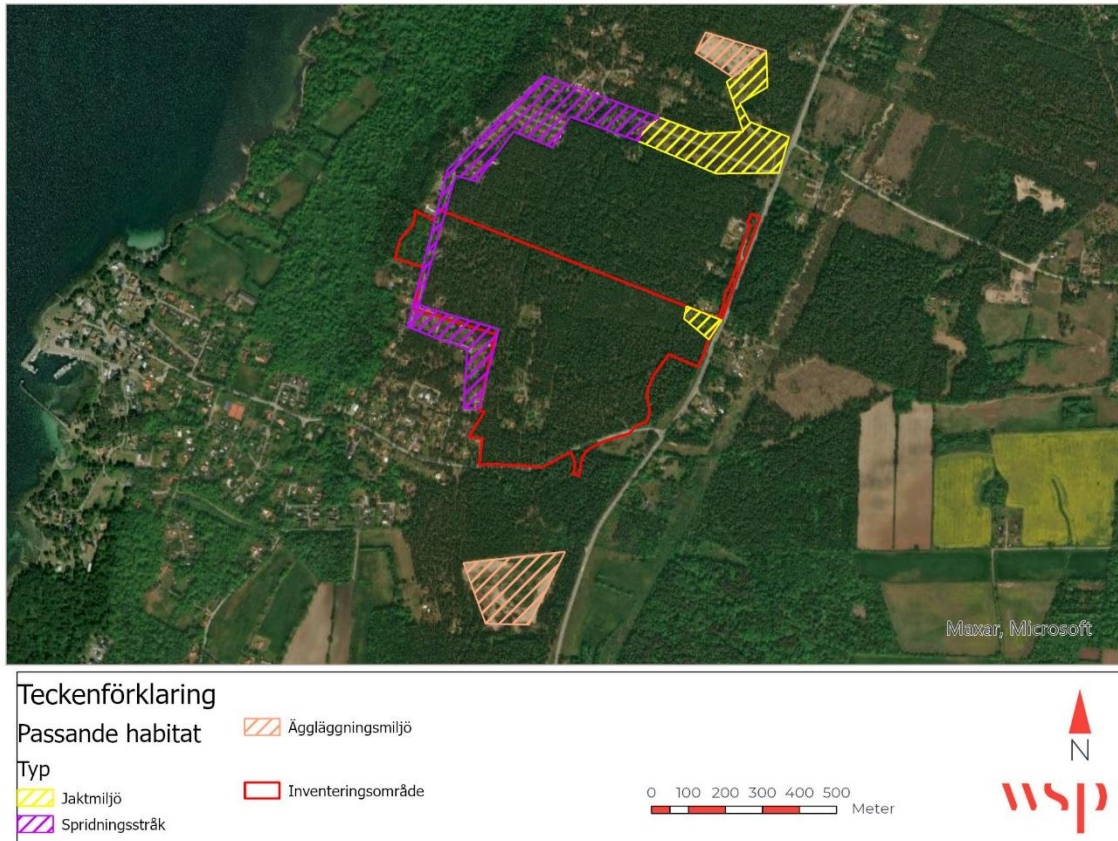
En sökning efter tidigare fynd av sandödlor på Öland genomfördes i Artdatabankens Fynddata den 2024-01-10 för rapporteringsperioden 1900–2024. Observationerna syns i Figur 2. Arten har rapporterats på Öland vid sex tillfällen, varav fyra inom eller i nära anslutning till inventeringsområdet.

Figur 2. Tidigare rapporter av sandödlas på Öland. Antal observationstillfällen inom parentes. Inga rapporter finns på norra delen av ön.

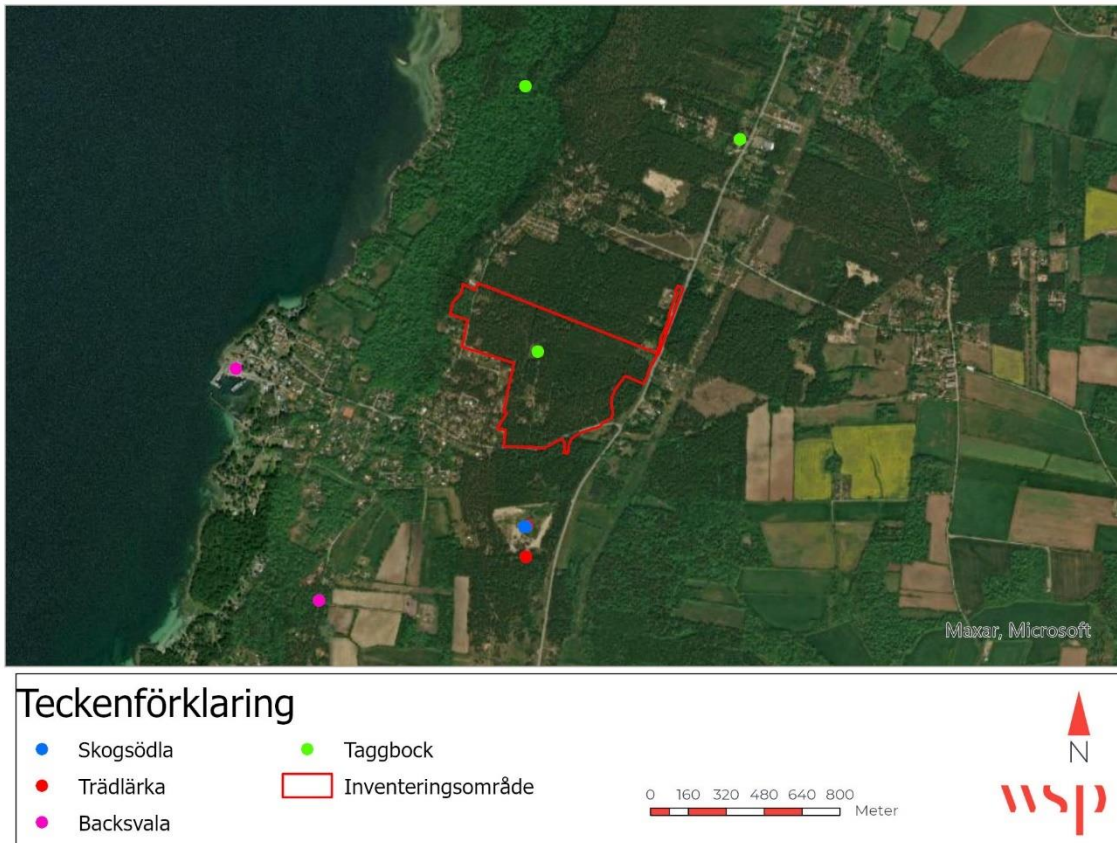
Analys av livsmiljöer

En GIS-analys utfördes, där potentiella miljöer för sandödlor i närheten av inventeringsområdet identifierades med hjälp av flygbilder, jordartskarta och marktäckedata. Ett antal miljöer som skulle kunna utgöra ägglägningsplats, jaktmiljö eller spridningsstråk för sandödlor identifierades (Figur 3). Miljöerna utgörs av den typ av mark där sandödlor vanligtvis återfinns (se avsnitt Kort om sandödlan).

Figur 3. Passande sandödlehabitat inom och omkring planområdet.

Som stöd i kartläggning av passande livsmiljöer för sandödlor gjordes också ett utsök i fynddata efter så kallade följearter. Följearter är arter som bedöms ha samma eller liknande biotopkrav som sandödlan och därför kan användas för att bedöma ett områdes lämplighet som livsmiljö. Följearter som eftersöktes i Fynddata under förarbetet utgjordes av trädlärka, backsvala, taggbock, skogsödlor och hasselsnok (Figur 4).

Figur 4. Inrapporterade fynd av s.k. följearter inom och omkring planområdet. Inga fynd av hasselsnok finns inrapporterade i närområdet.

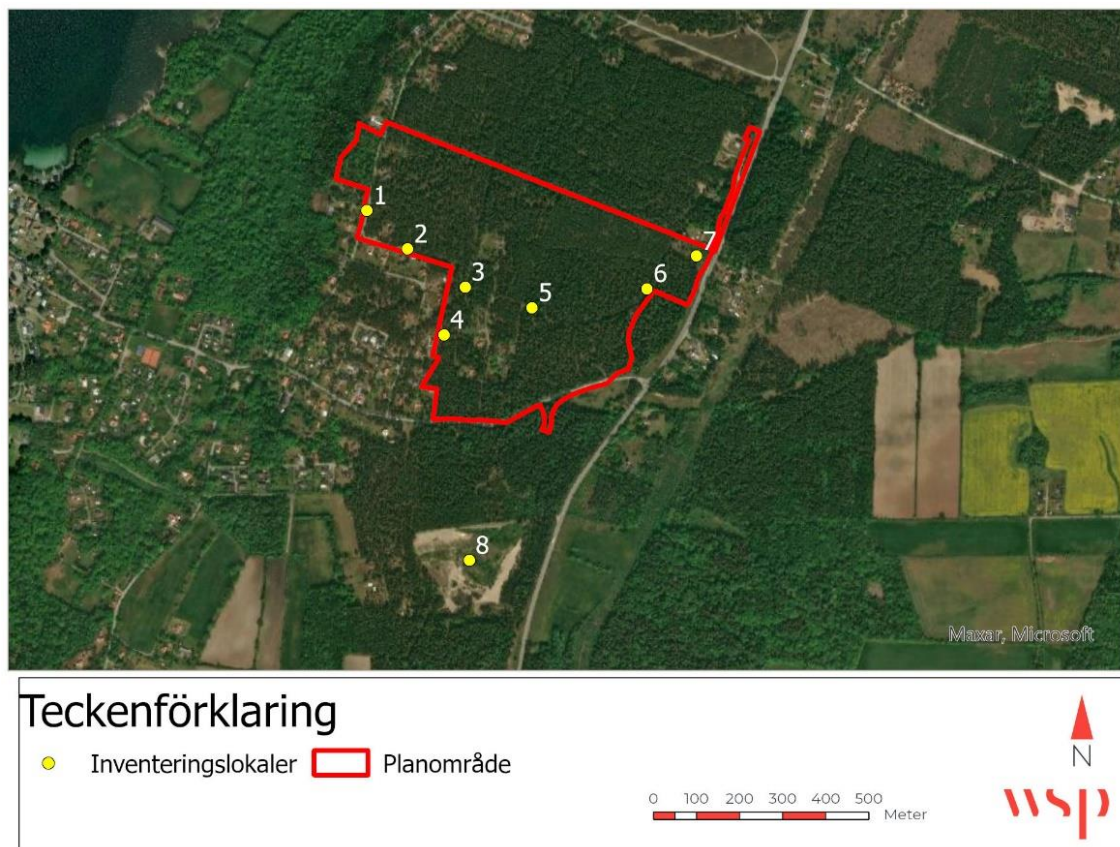
Kontakter

Under förarbetet kontaktades även en av två rapportörer av tidigare observationer av sandödla i inventeringsområdet.

INVENTERING

Val av inventeringslokaler

Ett tidigt besök för att identifiera passande inventeringslokaler för sandödla inom inventeringsområdet gjordes den 23 februari 2024. De lokaler som eftersöktes bestod av områden med förekomst av öppen sand och företrädesvis låg eller ingen krontäckning. Då stora delar av inventeringsområdet består av sluten tallskog, utgjordes en del av lokalerna som valdes ut för inventering av små eller mindre lämpliga (något beskuggade) miljöer. En sandtäkt söder om inventeringsområdet inkluderades också, då det bedömdes sannolikt att om sandödla finns i närområdet borde den ha sin största förekomst i tåkten. De lokaler som inventerades visas i Figur 5 och Tabell 1. Punkterna i kartan representerar större områden, exempelvis inventerades hela den sandiga stigen vid punkt 2.

Figur 5. Inventeringslokaler som besökts i fält. Varje punkt representerar ett större inventerat område.

Tabell 1. Utvalda lokaler för inventering av sandödlor vid Stora Rör.

Lokal-ID	Miljöbeskrivning
1	Packad grusväg, solbelyst med viss förekomst av ljung och örter.
2	Sandig, skyddad, solbelyst bred stig mellan skogen i norr och tomtmarker i söder. Visst ljunginslag.
3	Västvänd slänt på sandmark med inslag av äldre tall och allmänt med liggande död ved. I fältskiktet gräs, inslag av ljung, mossor. Få örter. Ganska skuggigt.
4	Sandig strövstig i luckig tallskog, inslag av ljung.
5	Skogsväg med sandinslag och stor förekomst av ljung. Viss öppenhet.
6	Sandig smal strövstig omgiven av mossig tallskog. Viss öppenhet.
7	Öppen miljö med inslag av buskar, stenar och kuddar av ljung.
8	Sandtäkt. Igenväxande men med gott om öppen sand i slänter åt samtliga väderstreck.

Bild 1. Sandig solbelyst stig med ljunginslag i kant (inventeringslokal nr 2).

Bild 2. Luckig tallskog på sandjord (inventeringslokal nr 3)

Bild 3. Sandig stig (inventeringslokal nr 4)

Bild 4. Sandtäkten i söder (inventeringslokal nr 8).

Bild 5. Sandtåkten i söder (inventeringslokal nr 8).

Inventeringsmetodik

Inventeringen i fält utfördes den 2024-05-03 samt den 2024-06-05 och följde i stora drag metoden beskriven i Naturvårdsverkets Manual för uppföljning i skyddade områden (2010). Lämpliga miljöer genomsöktes efter sandödlor i ca 45 minuter. Små lokaler och lokaler med mindre lämpliga miljöer genomsöktes under kortare tid. Samtliga lokaler besöktes vid båda inventeringstillfällena.

Vädret var vid fältbesöken soligt till halvklart med svag vind. Temperaturen vid första besöket var runt 15 °C och vid andra besöket runt 20 °C.

RESULTAT

Inga sandödlor kunde observeras under fältbesöken vid Stora Rör. Förutsättningarna för inventeringen bedöms som väldigt goda både med avseende på väder och yttre förutsättningar, samt att det vid förarbetet identifierades mycket lämpliga miljöer för arten främst i sandtåkten söder om inventeringsområdet samt på ljungheden och i sandmiljöerna norr om inventeringsområdet. Genom inventeringsområdet finns lämpliga spridningsstråk mellan dessa områden (Figur 3).

SLUTSATSER

Sammantaget bedöms det vara osannolikt att sandödlor förekommer i det inventerade området. Inga observationer av arten gjordes under inventeringarna. Samma dag som det första inventeringstillfället vid Rälla tall utförde WSP en inventering av sandödlor i närheten av Kalmar, under vilken en stor mängd individer påträffades. Detta tyder på att både väderlek och inventeringstid var passande för att inventera arten.

På Öland finns mycket få inrapporterade observationer av sandödlor, utöver de fyra som rapporterats i planområdet från de senaste åren. Fynd före dessa utgörs av ett 1998, rapporterat som troligen utplanterat, samt 1996. I övrigt finns inga fynd registrerade i Artportalen.

På ön finns en stor mängd observationer av skogsödlor. Bildunderlag som erhållits efter kontakt med rapportören bakom tre av fyra fynd av sandödlor vid Rälla tall visade att det i minst ett av fallen rörde sig om en felbestämd observation av skogsödlor (*Zootoca vivipara*). I Åtgärdsprogrammet för sandödlor (Naturvårdsverket 2015) nämns att det i Artportalen rapporterats sandödlor från tveksamma lokaler, och att det möjligtvis kan bero på förväxling med skogsödlor. Rapporter från Öland beskrivs som särskilt anmärkningsvärda och bör enligt åtgärdsprogrammet kontrolleras.

En ytterligare indikator på att arten sannolikt inte finns i området är att sandtåken söder om Rälla tall är välbesökt av biologer och allmänhet. Området har en mycket stor mängd observationer av arter, och om sandödlor finns i området borde den ha noterats i tåken eftersom den utgör en generellt mycket passande miljö för arten.

REFERENSER

Lydänge, A., 2005. *Inventering av sandödlor (Lacerta agilis) i Kalmar län 2005*. Länsstyrelsen Kalmar.

Naturvårdsverket, 2010. *Manual för uppföljning i skyddade områden – Skyddsvärda däggdjur samt grod- och kräldjur Version 4.0*. Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket, 2015. *Åtgärdsprogram för sandödlor, 2014–2017*. Naturvårdsverket.

SLU Artdatabanken, u.å. *Sandödlor Lacerta agilis*. Artfakta. [online] Tillgänglig: <https://artfakta.se/taxa/100070/information>